

ОЛГА ЛАРИОНОВА

ДУЕЛЪТ

Превод от руски: Валя Димитрова, 1988

chitanka.info

Всичко това се случи пред очите ми и няма никого да оправдавам, макар че за всичко беше виновна истинската любов, беззаветната и безкористната, тази, която най-често тласка човека към подвизи и престъпления — за щастие на човечеството, в различна степен. И нека пропадна в нашите десететажни мазета, ако знам защо тази любов дарява деветима с ясновидството на тибетски лама, а десетия — с тъпоумието на непоправим кретен.

Между другото за нашите мазета. Работата е в това, че точно там се намираше едно от главните действащи лица в тази история. Поточно — героиня, наречена Рижата БЕСС. Тя беше само безелектронна самообучаваща се система, каквито по целия свят сигурно има вече хиляди, ако не и десетки хиляди, а „рижата“ е епитет, смятам също така постоянен за тази система, както „храбър“ за юнака и „глупак“ за Иванушка, а и на програмистите от Канбера и Орлеан, от Канзас Сити и Вишни Волочек едва ли фантазията им стигаше за не дотам изтъркани асоциации, както е прякор на грозната дъщеря на Анри VIII.

Освен другите си достойнства БЕСС беше аналогова машина, но не в смисъла на онова, което са разбирали под този термин преди около сто-сто и петдесет години, когато електронните машини тъкмо излизаха на мода, а безелектронните не съществуваха дори в проект. Но за това ще говорим по-късно, защото трябва по-бързо да назовем втория герой, моя съкурсник от университета Иля Басманов — през студентските години — вундеркинд и безделник, който се изхитряваше да се интересува от всичко, освен от своята специалност, и въпреки това да има по нея твърда шестица.

Яснотата от самото начало е залог за краткост и за да не се връщаме по-късно към проблема за взаимоотношенията между Рижата БЕСС и Иля Басманов, веднага съм длъжен да направя уговорката, че съвсем не тя бе обектът на неудържимата му любов. Макар че последното не беше трудно да се предположи, като се има предвид онова, което забелязах още в първи курс — Иля Басманов беше роден експериментатор, готов да замени и най-хубавото момиче срещу допотопен компютър. И курсовите си работи правеше по „метода на уцелването“. Този метод е познат от сто години и се състои в това, че на експериментатора му хрумва някаква щура идея, той набързо сглобява малка биоелектронна схема, подава ѝ напрежение и чака да види какво ще излезе. От гледна точка на солидните теоретици това е

почти същото, като да гадаеш по книга със затворени очи, уцелвайки страницата с пръст. Но какво да се прави, та нали точно от позициите на „какво ще стане, ако опитаме така“ са били направени голяма част от най-великите открития в миналото. Все още не мога да се причисля към великите теоретици, но методите на Басманов винаги са ми били чужди и може би тъкмо поради това ние двамата никога не сме били близки. Аз дори не зная точно къде беше разпределен — струва ми се, на Рисер-Ларсен, най-северната точка от Земята на Кралица Мод. Така или иначе това беше в неговия стил. Но след две години и половина той отново се появи на Голямата земя, прелиташе от един изчислителен център в друг, захващаше се с нерешими проблеми, успяваше да ги реши, вече го споменавах по всички симпозиуми (на които той между другото не обичаше да се появява) и все не можеше да си намери място, което да му допадне.

Аз си се трудех спокойно в Гатчина, когато веднъж съвсем неочаквано развълнуваният му лик, наподобяващ едновременно лорд Байрон и Буратино, се появи на екрана на междуградския ми фон.

— Я чуй, старче — заговори ми той така, сякаш едва вчера се бяхме разделили в коридора на университета. — Дочух, че са те удостоили с ново назначение.

Учудих се. Гатчина ме задоволяваше напълно и за никакво ново назначение не можеше и дума да става. В най-лошия случай можеха да ми направят предложение, но аз не бях чувал за такова нещо.

Същото казах и на Басманов.

— Не се ежи, старче. Ще ти направят предложение. По установения ред. Със сватове и везани кърпи. Но можеш да го приемеш като назначение, защото и през ум няма да ти мине да откажеш.

Вдигнах рамене и, естествено, се осведомих до каква степен е запознат с по-нататъшната ми съдба.

— Ще завеждаш сектор програмиране в новия информаториум — каза той с категоричен тон.

— Че те новите са много. Казвай по-конкретно.

— По-конкретно не може. За догодина е заплануван само един нов информаториум — той направи пауза. — В Пушкинские Гори.

— Е, и какво от това? Щом е в Гори, нека да е в Гори. Какво общо имам аз с това? И какво конкретно искаш от мене ти — ти,

Басманов?

— Вземи ме в сектора си. Като младши научен.

— Чакай, чакай. Защо младши? Завършихме заедно...

— А след това ти си седеше като квачка в твоя гатчински полог, снасяше си твоите статии и трудове, а отгоре, от сияещите върхове на науката, над теб се сипеше академичната благодат на научните степени. Пък моето е друга работа. Свободен програмист. Младши научен сътрудник е пределът на моето честолюбие. Вземаш ли ме?

— Дали е за дълго?

— Остави, старче, недей. Говоря ти сериозно. Ако не ме вземеш като „менеес“, ще дойда като механик на асенизационните работи. Е, вземаш ли ме?

— Я ме остави на мира, аз не съм и помислял да се сбогувам с топлия си „гатчински полог“.

— За последен път те питам: ще ме вземеш ли при себе си в Пушкиногорския информаториум?

Погледнах го и разбрах, че говори съвсем сериозно.

— Да — казах. — Там БЕСС ли монтират?

— Че какво друго? От последната серия. УП/с. Ама наистина, няма да сложат „Волоколамск“ я. Нали ще й се наложи да мисли, а не да изчислява.

Той дори не кимна и изключи екрана на фона.

Аз станах и отидох до прозореца. Излиза, че вече се бях съгласил... Това не ми прилича. Досега се смятах за човек малко или много солиден и дори не се съмнявах, че гатчинският изчислителен център с неговите три могъщи машини ще ми стигне за цял живот. А ето че след някакъв си несериозен и доста емоционален петминутен разговор аз решавам да захвърля топлото си местенце, сътрудниците, дома си — и заради какво? Вярно, веднага след завършването на университета аз доста се огорчих, като не ме разпределиха в току-що открития тогава Скитски информаториум. И може би след година пак така платонически бих въздишал по Пушкиногорския информаториум — но, естествено, на самия мен и през ум не би ми минало и пръста си да помръдна, за да ме преместят там.

А между другото защо ли ме преместват? Няма начин да не се е намесил този смахнатият — такива като Басманов имат купища приятели и нищо чудно някой от тях да е от висшите сфери. Иначе

откъде ще е чул за всичките тези проекти? А той самият се е съгласил на младши научен... Какво пък, той още в университета проповядваше — трябва да заемаш такава длъжност, която би ти позволявала да правиш три пъти повече, отколкото ти се полага по щат.

И стана така, че две седмици по-късно аз вече отлитах от Гатчина право на юг. Фактически Пушкиногорск вече отдавна не беше отделен резерват (да се прави информаториум само заради един резерват — това е недопустим разкош в наше време), а представляваше югозападна територия на Обединения Пушкински музей. От площадката за излитане на централната територия — знаете я, в Пушкин, точно зад Александровския парк до Светогорския ракетодрум имаше само петнайсет минути полет. Въздишката по Ермитажа и Голямата зала на Филхармонията, която си позволих при излитането, беше традиционна, но напълно излишна: оказа се, че административно Пушкиногорск е също такъв пълноправен район на Ленинград, каквито са Гатчина или Луга. По принцип можех дори да не напускам апартамента си.

Нашият център трябваше да обслужва всички територии на Обединения музей, а ни бяха натикали тук просто защото и в Пушкино, и в Болдино бихме могли да се разположим само под земята, където не е много уютно. Наистина и тук не ни бяха разгледали с площта — монтажната част все пак бе отишла под земята, което неописуемо зарадва биотермистите, тръпнещи при всяко колебание на температурата дори с една хилядна от градуса. Малко поспорихме заради наименованието — дали информаториумът да бъде Пушкиногорски, като резервата, или светогорски, като ракетодрума. Все пак се спряхме на първото.

Когато пристигнах, Басманов вече беше там, отдаден докрай съвсем не на онова, което трябваше да прави — приемаше оборудването. Ние почти не се виждахме, защото и аз имах странно занимание: отразявах атаките на възторжените и напълно скараните с математиката и биоелектрониката литературоведи, които, видите ли, по-добре от мен знаели как трябва да се програмира БЕСС. Между другото винаги ме е поразявал фактът, че всеки технически специалист задължително ако не познава дълбоко, то поне обича и е доста осведомен по някой въпрос, който няма и най-малко отношение към професионалните му задължения, но който запълва вечерите му,

празниците, дори и сънищата. Някога това се е наричало с неуважителната дума „хоби“, преводима на съвременен език като „глупост“. Впрочем преводът е машинен. Аз например никога не съм се мамил и не съм се смятал за нещо друго, освен за банален, скучен техник — и все пак мога да се похваля с колекцията си на Вивалди, защото в нея е събрано абсолютно всичко, написано от „рижия абат“ — естествено, онова, което е достигнало до наши дни. Разберете ме правилно, обичам точността и само затова винаги правя толкова допълнителни забележки. Но защо само аз? Ами Роман Шпак от групата на биотермистите, дето се занимава с историята на руските камбани? Ами Леночка Пилипенко от субвакуумната лаборатория, чиято статия за „Царкинята ламя“ на Ръорих бе публикувана в седмичника на Художествената академия? А самият Басманов?...

Та така, кой знае защо, нито един от познатите ми филолози нито веднъж не се е постарал да надникне дори в най-примитивната брошурка за принципите на действие на самообучаващите се системи, макар че този вид литература се пише в напълно класически стил, понятен и за шестокласник тройкаджия, а дадените там сведения са според мен не по-малко увлекателни от най-интригуващата повест за рицарските времена.

Понякога повикването на междутериториалния фон ме е вдигало от леглото и някоя беловласа дама, дето всяка нощ се мъчи под тежестта на надипленото боне, с което изглежда като Прасковия Александровна Осипова, изведнъж с ужас ми съобщава, че аз, видите ли, съм забравил да вложа в „машината си“ една от песните на „Мармион“, която Александър Сергеевич несъмнено е знаел, тъй като е благоволил да се изкаже за нея: „Хубава е.“

Благодарях за напомнянето от свое име и от името на „машината си“ и лягах да спя до следващото обаждане.

При това всяка, дори и най-простичката самообучаваща се система изобщо не изисква в нея да се влагат каквито и да е сведения. Подават се само входящите данни, например в нашия вариант това са: руски, немски, латински и съвременен език, граматиката от XIX век до днешната, а също така механичните правила за свързване с всевъзможните библиотеки, фонотеки, изчислителни центрове и информаториуми. След входящите данни трябва само да се даде темата, да се седи и чака със скръстени ръце, докато вашата система

събере и подреди в биоструктурната си памет абсолютно всички съществуващи сведения по дадената тема. Обяснявам това на филолозите.

Вярно, понякога системата иска „задгранична командировка“ и тогава ви се налага да издействате петнайсетминутна връзка с Оксфорд или Кейптаун.

Естествено, „да си седиш със скръстени ръце“ — е състояние по-скоро желателно, отколкото действително, защото през периода на активното самообучение винаги излизат множество най-различни монтажни грешки, лош контакт на каналите за предаване на междуградска информация и така нататък, и така нататък. В нашите среди вместо термина „активно“ се среща изразът „трескаво“ или дори „сесийно обучение“, но не си мислете, че щом системата навлезе в състояние на нулева готовност, тя вече преставя да усвоява каквото и да е, подобно на студент през ваканция. Естествено, поглъщането на информация ще продължава безкрайно, но то ще бъде направо трохи в сравнение с онова, което поглъща хранилището на биоструктурните блокове за няколкото седмици активно самообучение!

Бяхме заети почти непрекъснато и първата ни наистина свободна вечер се случи едва когато БЕСС ни докладва, че е готова за ходовите изпитания.

Бавно настъпваше тъжната септемврийска вечер с парцали от мъгла, виснали над господарските имения и селските колиби, с кудкудякането на кибернетичните „таласъми“, които настойчиво подмамваха в птичарника квачките с билетата, но не смееха да се покажат на улицата преди настъпването на тъмнината — през деня на територията на резервата не се появяваха никакви машини и механизми, като единствено за пожарната команда се правеше изключение от тази вековна традиция. Излязох от сградата на Центъра, взех от конюшната кроткия кулест кон, който от самото ми идване тук ме призна за господар, и бавно тръгнах към Михайловское. Здравно вкоренените снопчета лен носеха вахтата си вляво и вдясно от пътя; разстоянието между тях беше непоносимо еднакво — по всяка вероятност точността стигаше до части от милиметъра и ми се искаше да сляза от тоя одър, да сляза и да наруша тази симетрия, като сритам едно от снопчетата, та да се мръдне или, още по-добре, живописно да

се разпилее за голяма досада на таласъмните, които нощем разорават и прибират тези полегати и пъстри късчета стърнище, зимница и угар.

Завързах кулестия до ковачницата, в която местният художник, един необщителен пияница и чудотворец, отмерваше съвършенството на новия си шедьовър с оскъдните удари на сребърния звън. Поради голямата му прилика с Кюхля^[1] се бяхме принудили да го наречем Бехля.

Просто грешно беше да му преча и аз се запътих към чифлика, но там през стъклените, обрамчени отвътре с тънковлакнест лен врати се виждаше как в жълтата опияняваща светлина на истински восъчни свеци беззвучно се рояха екскурзианти. Аз отново завих и тръгнах някъде надясно, като инстинктивно се насочих към неприсъщата за това кътче нестихваща глъчка.

Шумяха патиците на директора, развъждани тук, както бях чувал, с методична упоритост повече от век — за съживяване на пейзажа; едни нахални създания със сивкаво-кафеникав или врабчов цвят, чийто благороден произход се потвърждаваше от бялата якичка около шията, а още повече от самодоволната наглост, с която изискваха подаяние от минаващите екскурзианти. В резервата имаше много животни: преди около век, когато цялото обслужване на територията било предадено на дребните спомагателни работи, кръстени веднага „таласъми“, тук се случи направо някаква екологична трагедия: всички животни и птици или измряха, или напуснаха резервата, останаха само враните — охранени, както по времето на Мамаевата битка. Тъкмо тогава спасиха положението с това, че част от животновъдските грижи бяха възложени на всички сътрудници на резервата без изключение. Роботите както преди изпълняваха цялата черна работа — хората пък трябваше просто по няколко минути на ден „по-човешки да общуват“ с животните. Литературните сътрудници към резервата се грижеха за пернатите — от отдавна вече опитомените и сиви чапли до обикновените носачки; работещите в сферата на храненето обслужваха рогатия добитък, а ние, математиците и кибернетиците, получихме конете. Аз не възразявах срещу такова извънработно натоварване — скопеният кон на име Франсоа-Мари ми доставяше немалко приятни минути.

И така, аз се насочих към патешката врява и открих Басманов, който, както винаги, беше зает не със своя работа — хранеше

патиците, които изобщо не се обслужваха от работниците на информаториума.

Седнах до него на стъпалата на гърбатото мостче. Зеленоглавият паток веднага установи „телепатически“, че тъкмо от мен нищо няма да получи, излезе на брега и недружелюбно ме клъвна по обувката.

— Къш, къш — грубо извиках аз, — махай се, експонат такъв!

Патокът се плъсна обратно във водата и цялото люпило заплува към мястото за нощувка, съживявайки пейзажа.

— Слушай, Кимич — каза изведнъж Басманов, — никога ли не си имал еретичното желание всичко това да принадлежи само на теб?

— Директорските патици ли? — попитах аз, показвайки целия си наличен багаж от хумор.

— И патиците. А освен това и Михайловское, и Тригорское, и Петровское, и манастирът, и Центърът...

— А какво ще кажеш за стотина-двеста крепостни отгоре? — не издържах аз.

Басманов стана, засили се и хвърли парчето кифла след отдалечаващите се патици. Патиците презряха милостинята и заклатили трътки, дружно се закатериха по брега.

— Аделя каза, че чаплите й заминали на юг — рече той без каквато и да е видима връзка с предишното. — На кон ли си?

Можеше и да не пита — моя Франсоа-Мари всеки ден го виждаха вързан до ковачницата.

— Хайде тръгвай — приключи той, сякаш бях дошъл тук само за да обсъдя с него проблема за получаването на околните земи.

Ние минахме по оредялата алея, чиято ширина навремето вероятно се е определяла от диаметъра на дамския кринолин. Мъглата безнадеждно се оплиташе в короните на липите и тежките капки, родени от съприкосновението ѝ, с вече мъртвите и изстинали листа, цопваха пред нас на земята. Ние се приближихме до коневръза, Иля отвърза коня и ми задържа стремето. Кулестият обърна муцуна и някак въпросително погледна Иля.

— Тръгвайте, ваше превъзходителство, господин началник на сектора. Пък аз все някак ще пренощувам в някоя селска къща, може и при Бехля.

Не ми харесваше Басманов и тонът му не ми харесваше. И то не до днес, а въобще напоследък.

— Хайде да не го усукваме, Иля. От какво не си доволен?

Стори ми се, че въпросът ми не беше чул. Кулестият тръгна с отмерена крачка, Басманов тръгна до него, сложил ръка на седлото. Отпред, на пътя, спускащ се към Маленец, се движеше едрата грамада на кола със сено — в тъмното мъничкият „таласъм“ върху нея не се виждаше.

— Возят сеното — промълви Басманов, когато колата се изравни с нас и ние се отдръпнахме вляво, под тривековните елхи, и го каза с такава интонация, сякаш това бе отговорът на въпроса ми. — От сутрин до вечер — само сено. И така до края на живота си. А?

— Да не се каниш да заминаваш в друг център? — логично предположих аз. — Омръзна ли ти вече тук?

Отново не ми отговори. Изглежда, и двамата упорито не искахме да се разберем. През това време луната се понадигна над мъглата и отпред, на височинката около трите елхи, аз видях същата група поизмръзнали екскурзианти. Вече знаех, че тукашните екскурзоводи смятат за голям шик да доведат групата си на това място колкото може по-късно, защото Александър Сергеевич „е преминавал оттук при лунна светлина“.

Ние дочухме звънък глас на момиче да рецитира Пушкиновите стихове с неударимия възторг, с който обикновено се декламира стихове по пионерски сборове, независимо от това какви са стихотворенията и сборовете: „Здравей! племе! младо! непознато!“

Ние изслушахме декламацията до края, след това групата се стрелна надолу по хълма и всичко наоколо утихна.

— Докато отсъствах, покрай познатите ми стари елхи се бе изправило младо елхово семейство, към което гледах с досада, както понякога гледам с досада младите кавалергарди на баловете — самият аз вече не танцувам...

Ако не знаех, че до стремето ми седи Иля — не бих познал гласа му. Дори не можах веднага да се сетя, че той декламира редове от Пушкиново писмо. И кой знае защо, си спомних също, че Дантес е бил кавалергард.

— Между другото, Кимич — отново без каквато и да е връзка с предишното изведнъж ме попита Басманов, — някой казвал ли ти е защо отлетях от Рисер-Ларсен?

Никой нищо не ми беше казал, но нямах навика да разпитвам и затова реших да изчакам Иля сам да ми обясни. Но той пусна походите и изчезна в тъмнината така уверено, сякаш не от една година познаваше тези места.

А на другия ден от изпитанията на БЕСС той беше тих и скромнен, изчукваше върху клавишите въпросите на изпитната комисия отгоре, изваждаше от последната касета картончетата с отговорите, като със служебно любопитство набързо ги преглеждаше — нищо повече. От време на време вкарваше в машината някоя поправка — БЕСС я гълташе и на таблото винаги светваше: „Благодаря за допълнителната информация.“

Комисията отгоре питаше за дати, цитати, копия на Пушкинови автографи, направени на молекулярно равнище, за разнообразен фактологичен материал, например: всички сведения за ненадеждния и небрежен книжар г. Фариков или средногодишната раждаемост в селцето Кистеньовка, или формата и обема на „Сборника закони“, най-накрая поискаха пълния списък на всички паметници, скулптури, портрети и т.н., и т.н. на великия поет (естествено, оригиналите). БЕСС малко позагря, за четири минути си написа около сто и петдесет задгранични командировки — половината от месечния лимит, — но с много голямо старание и прилежание завърши списъка.

Отзивите на комисията отгоре бяха великолепни. Естествено, капацитетът на нашия информаториум несъизмеримо надхвърляше седемдесетте тома на фино изработената „Пушкинова енциклопедия“, пък и удобството не беше малко: всеки сътрудник на която и да е от нашите територии за някакви си секунди можеше да получи и най-труднодостъпните сведения, без да се рови в каквито и да е каталози или архиви. Каналите за връзка на машината бяха толкова, че задоволяваха всички едновременни свързвания с информаториума. Всичко това можете да научите, ако надникнете в паспорта и описанието на нашата БЕСС.

На мен като началник сектор съвсем не ми беше безразличен фактът, че моята десететажна рожба не се изложи при нито един въпрос. Потискаше ме само физиономията на Басманов, чието изражение беше досущ като на Буратино, закусил само с една луковичка.

— Секторът за биологично осигуряване предлага да отпразнуваме рождения ден на малкото момиченце — аз честно се опитвах да оправя нещата. — А между другото и кръщенето. Защото наистина, където и да погледнеш — всички имат Рижа БЕСС. Никакви варианти. Биотермистите предлагат да наречем новородената „Натали“. Ти как мислиш?...

— Простаци. И „Рижата“, и „Натали“ — вземи едната... — страхувам се, че за да завърши фразата, се канеше да използва израз, който влизаше в речника на Пушкин. — Колко века мърсят името на прекрасната жена и не се срамуват. И ти си като тях. А нашата машина между другото днес цялата сутрин взе сено. Кола след кола. Тъпо, последователно, успешно.

Ако можех да избухвам, щях да избухна. Но по природа съм си доста флегматичен.

— Скъпи мой — казах аз, — сам се предложи, сърбай си сега попарата. Никой не те е карал да идваш в този информаториум. Между другото ти прекрасно знаеше, че неговата задача е да осигурява всички нуждаещи се от точна информация, необременена с излишни предположения. БЕСС това и прави. И то блестящо. Ти получи това, за което беше дошъл.

— Но, Кимич, нали това е мозък, жив мозък, милиони блокове, стотици милиони капиляри, по стените на които има десетки милиарди клетки — такива едни охранени, здравички, образцово отгледани от нашите биотермисти клетки...

— Образцово отгледани могат да бъдат само породистите кучета.

— ... Породисти клетки, напълно съм съгласен с теб, които като цяло образуват система, превъзхождаща мозъка на гения!

— На новородения гений.

— Е, не съвсем, старче. Той вече е способен да извършва примитивен анализ и някои плахи обобщения. — Пречката сега е само в тренировката, по-точно — в треньорите, защото геният, израснал в конюшната, ще бъде само превъзходен коняр, но не и ветеринар.

— Не си струва да се изсилваш, Иля. Никой не иска от БЕСС повече от предоставяне на информация в искания обем. И само на теб, корифея на мислещите системи, това ти се струва нещо примитивно. Това е колосална помощна работа, облекчаваща труда на десетки хиляди изследователи.

— Тази лекция я изнасяй ти на пионерите от тукашното средно училище. Може те от възхищение да не те попитат откога „мислеща система“ и „автомат за подаване на дати и цитати“ е едно и също.

— Ако слушаха теб, би трябвало БЕСС да пише изследвания и монографии.

— Е, на първо време и това стига.

— Нахалник си ти, Басманов. Не напразно са те изгонили от Рисер-Ларсен.

Той се обърна и ме погледна така високомерно, както Буратино погледнал Пиеро, след като вече е знаел, че зад платното с нарисуваното огнище все пак се крие приказен град.

— Всеки е свободен да напусне мястото, което не задоволява потребностите му — отбеляза Иля.

— И тук ли те гризат неудовлетворените потребности?

— Да, бих искал малко самостоятелност. Нали ще се заемеш с осигуряването на връзка с извънтериториалните клиенти?

Той винаги знаеше предварително какво се каня да правя.

— Ще се наложи — отговорих аз. — Имаме вече заявки от Краков, от Бърно, от Чикаго, да не говорим какво ще стане, когато във вестниците излезе репортаж, че тук сме прерязали червената лента.

— Даа, няма що, работата е творческа. А пък аз си избрах такъв един мъничък самостоятелен участък: заявките, на които БЕСС отговаря отрицателно.

Стори ми се, че той не разбира колко е посредствен изборът от него въпрос.

— Чуй ме, Басманов — много ми се искаше накрая да си поговорим откровенно, — ето ти си „измолваш малък самостоятелен участък“ — на теб самия ти се струва, че е синекура, но нали след пет дни ще се мотаеш из резервата по здрач и ще виеш като вълк, че са ти набутали работа, давана обикновено на най-тъпата практикантка, която не може да върши друго, освен да събира в кутия от грузински чай картончетата, гнусливо изплюти от машината било заради неграмотно съставяне или поради очевидната глупост на въпроса. И какво ще ми заповядаш да правя тогава, как да утеша сирачето си?

— Даваш ли ми този участък?

Той разговаряше с мен както първия път, когато си седях на перваза на прозореца в Гатчина и все още не се канех никъде да се

местя.

— Не ти го давам, а ти го подарявам. Нека ти бъде като хоби, тоест начин да си полудуваш през свободното време. Защото знам, че при приемането от сто въпроса не е имало нито един отхвърлен. Ето ти последната ми дума: от девет до шестнайсет нула нула отговаряш за вътрешнотериториалния канал за свързка, а от шестнайсет до девет ти самият назначаваш дежурни. А през свободното си време можеш да колекционираш отхвърлени въпроси. Всичките ми хора са заети, аз самият трябва утре да летя в Омск.

— Ами да беше стигнал дотам с каруца. За какво тогава е междуградският фон?

Ако ни слушат с Басманов — за нищо на света няма да се досетят кой на кого е началник. Лоша работа са тези състуденти.

— В комплексния психологически проблем „съгласуване и координация“ — съществува един неотчитан от кибернетиката фактор, какъвто е коефициентът на обаянието на личния контакт. Ясно ли е?

— Ясно — мрачно отвърна Басманов. — От ясно по-ясно ми е с каква физика си се занимавал в твоята Гатчина. И просто съм щастлив, че по силата на мизерния си менеесовски чин не съм принуден аз самият да се занимавам с такава мръсотия.

И как само ми говори!

— Я чуи, Басманов — прекъснах го аз, — напразно се опитваш да ме ядосаш. Моята флегматичност ти е известна, следователно намерението ти е трудно изпълнимо. А може би го правиш от спортен интерес? Тогава това е свинщина по отношение на старата ни дружба.

Бях забравил, че Иля е ярко изразен холерик или, по-просто казано, палячо. Той тръгна към мен с протегнатата ръка и пламнало, като у младия Байрон, чело (заприличваше на него, когато се обръщаше към събеседника си анфас).

— Приятелю мой — изрече той патетично, — прости ми, че се усъмних във величието на твоята душа и... ми дай за малко твоя „таласъм“.

— Защо? — смаян попитах аз.

— Защото ще направя от него първокласен киберадминистратор, ще се мотае по различни инстанции вместо теб, ще съгласува срокове, ще издействува щатни единици, ще проси резервни енергомощности, ще се дърпа от задгранични командировки...

— Басманов, стоп. Вече предвиждам техническото решение: ще увеличиш товароподемността на моя „таласъм“ на десет члена от която и да е експертна комисия...

— ... Нищо подобно, мой непроницателни приятелю и началнико, просто аз ще го науча да сяда на прага на кабинета и да плаче със сини сълзи четирийсет и пети калибър — ей такива! — и в същото време да повтаря: „Аз съм слаб, беззащитен робот...“

Всичко беше много весело, по-точно, би било весело, ако двамата с Басманов бяхме още в първи курс.

Сигурно едновременно помислихме за това.

— Е, добре — прекъснах аз неловкото мълчание, — ти получи своя участък, заявките без отговор също са твои. Утре в шест отлитам, ти ще ме заместваш. Друго няма.

— Има, има. (О, господи!) Искам да ми разрешиш да ползвам резервните блокове и допълнителна енергия; няма да е лошо да имам и стаичка — може и онази, където са дублиращите пултове. Нали при нашата БЕСС няма да изпращат практиканти?

— Няма. Затова вземай всичко, което успя да измъкнеш — днес съм добър. Гледай само да не се увлечеш.

— Хм, Кимич, как си го представяш това?

— Кое — „това“?

— Ами... да се „увлека“, както благоволи да се изразиш?

Пък аз изобщо не си представях, че наистина може да се увлечеш от глупавите въпроси, на които дори на машината не ѝ е приятно да отговаря.

Честно вдигнах рамене.

— Добре тогава — обобщи Басманов. — Стигнахме до взаимно съгласие.

Погледнах го и си помислих, че през следващата командировка ще ме замества някой друг, добре че в сектора си имам четиридесет души, и ако не споменавам някого от тях, то е защото не искам да се отклонявам. А при мен има някои хора по-интересни и от Басманов. В известно отношение, разбира се.

— Само че, Басманов, ще те помоля — вече тръгнах и бях решил да не се церемоня: в края на краищата и той всеки ден доста ме нервира с мърморенето си. — Ще те помоля: не бъди много груб с тукашните филолози. Това значи да не ги презираш чак толкоз явно,

когато започнат да ти задават такива въпроси, на които БЕСС няма да е в състояние да отговори.

— Ако можеше — бавно промълви Басманов, — не бих пусал близо до информаториума и такива, дето задават въпроси, на които БЕСС веднага отговаря.

— Не те разбрах — казах аз. — Нищо не разбрах.

— Какво има за разбиране? Вече ти казах, че ние караме нашата БЕСС да превозва сено. А тя трябва най-малкото да решава логически задачи.

— Машината ми в Гатчина точно с това се занимаваше. Но това беше в Гатчина, сиреч в топлото блато, където кръгът от въпроси се ограничаваше с физиката на инелементарните частици. А ти какво искаш тук? На въпроса за броя на крепостните в селцето Кистеньово БЕСС да подава не само копията от заложените свидетелства за същите тези хора, или за трийсет и осем хиляди в банкноти, но и цитата за „диво робство без чувство, без закон“, така ли?

— Хм, ти май добре си изучил биографията на Александър Сергеевич... Извинявай, обаче машинната логика я разбираш като филолог. Нали БЕСС е аналогова система, тя може да приеме и моята, и твоята, и въобще предварително въведена логика, включително и логиката на Бенкендорф. Нали не трябва да ти обяснявам на какво е способна БЕСС?

— Не трябва да ми обясняваш. Ти самият знаеш, че това никога не го използва практически, пък и кому ли е нужен, да речем, машинен вариант на Иля Басманов?

— Е, старче, и аз си мисля, че никому не е потрябвал втори Басманов, струващ няколко милиарда и на това отгоре гълтащ сума ти електроенергия всеки час. Така че ние отново стигнахме до взаимно съгласие.

Нямах и най-малкото желание да продължавам разговора в същия тон. Още повече че аз така и не можах да разбера — каква муха го бе ухапала?

А в Омск, след като бях съгласувал и уточнил всички въпроси относно сибирските филиали на нашата фирма, неочаквано връхлетях на Аска Табаки.

— Ха! — каза тя с еквив глас, който сигурно се чуваше до другата страна на Иртиш. — Виждала ли съм те след произвеждането?

Не? Оплешивял си.

Както и през студентските години, тя ходеше без шапка, много-много не се церемонеше и винаги точно намираше повод да бъде възможно най-нетактична.

— Къде си и с кого — жената не влиза в сметката?

Отвърнах ѝ, че засега не се предвижда такава, че работя в Пушкиногорския информаториум и че от нашия курс там е само Басманов.

Изведнъж Аска така се изкикоти, че леката ветроходка, движеща се по средата на реката, се завъртя и спря — явно, неопитният ветроходец от объркване изтърва вятъра.

— Само Басманов — повтори Аска, като спря да се смее. — Басманов и никой друг. Че какво правите там във вашия нещастен информаториум, щом там се е окопал самият Басманов?

— Работим. По малко.

— Пълен цирк, а? А Иля е художественият ръководител?

— Какво толкова го харесваш този Иля? Да знаеш колко ми е омръзнал с постната си физиономия и с вечното си дребнаво недоволство. Мърмори, мърмори...

— Лъжеш — каза Аска с такъв шепот, че ушите ми се запушиха, сякаш над главата ми бе преминал реактивен самолет на четвърта звукова скорост. — Защо само ме лъжеш, Кимич? Та аз познавам Илюшка не само от курса, ние двамата бяхме на Рисер-Ларсен...

— Така ли? Я кажи по-подробно? Разправят, че там... тъъ... не бил много удобен и го изгонили?

— Кимич, как може да слушаш клюки! На Рисер-Ларсен всичко си беше както трябва, само че малко по-весело. Естествено, заради Басманов. Обаче когато разказваш за това, кой знае защо, не излиза смешно. Случвало ти се е така, нали, Кимич? Съберем се наши хора, от университета, през цялата вечер — шум до бога, цвилене с мощност петнайсет конски сили, а на другия ден почнеш да разправяш на някого — не излиза смешно...

— Нищо — отговорих аз, — не питам за смеха. Интересно ми е какво се е случило с Иля. Нещо много е затворен в себе си. А БЕСС е направо като закрепостена. Няма да се учудя, ако започне да я подтиква към стихийен непрограмиран бунт. Е, какво е станало?...

— Ами нищо, ако не си бил на Модиха — тоест на Земята на Кралица Мод — и не си работил под ръководството на Дуан Актон. По някакво чудо той се е изхитрил да се роди или на Северния, или на Южния полюс и това е била единствената му невнимателна крачка през целия му живот. От само себе си се е смятало, че щом човек е роден на полюса, самият господ бог му е заповядал да бъде несменяем ръководител на полярната международна база на геофизиците.

— И какво от това? — не издържах аз. — Да вземем моя Център — аз нито веднъж не съм виждал началника си дори когато прерязваха лентата при тържественото откриване.

— Е, Кимич, на Голямата земя всичко е по-просто. Ама и там се бяха събрали едни хорица — не просто физици, а някакви пирати от висшата наука. Та така Актон се изхитряваше преди всяка експедиция собствено ръчно да провери всяко копче, всеки нагревател, всяка кислородна маска... Чистокръвен континентален презастраховател. И досадник. Ще извика някой командир на авария отряд и ще почне: „Разберете ме правилно, нямам намерение да сковавам инициативата ви, но животът в Антарктида ме е научил...“ Нашите момчета изскачаха морави от кабинета му. Нямаше сентенция, която да не започваше с думите: „Разберете ме правилно“, а всяка заповед по база — „с цел осигуряване на безопасността...“

— Какво смешно има тук? Затова пък при него сигурно са загивали по-малко хора, отколкото на която и да е друга база.

— Но пък беше голяма скука, Кимич — чак кондензираното мляко в кутиите се вкисваше. Басманов спаси положението. Работата е там, че Актон не можеше да си позволи да напусне базата — какво щяхме да правим без неговите циркуляри! — а от друга страна, гореше от желание да инспектира всяка заминаваща група. Тогаваш Басманов му предложи през време на отсъствията си да предава управлението на базата на БЕСС, с която лесно се поддържаше двустранна връзка. Актон с триста зора се съгласи. А от благодарност изтормози Илюша, че, видите ли, „бездушната му машина“ не е способна да прояви неговата, актоновска, грижа за хората. Илюша го слуша, слуша, после се изплю и от яд възложи на БЕСС да анализира изцяло административната дейност на нашия началник. Изцяло — това значи с всички емоционални оттенъци.

— Безделник — промърморих аз. — Нямало е какво да правите с енергията, а и с резервните биоструктурни блокове...

— Ето, и ти почваш да мърмориш! Началнически комплекс. Замисли се — и в това има някаква истина. Може би при обикновени условия конкретната личност на началника и да не играе забележима роля, но там беше базата на Рисер-Ларсен, там обстановката беше почти като на фронта, както са казвали дедите ни. В такава ситуация трябва точно да знаеш какво и от кого може да очакваш при определено положение. Не, Басманов беше абсолютно прав — ако БЕСС бе продължила да работи като обикновен изчислителен център, ние през цялото време щяхме да се превключваме от режим на отявлена презастраховка към отсъствие на всякакъв режим и обратно. Приказвай каквото щещ, но голямо благо е да си имаш денем и нощем, в делник и празник, зиме и лете един обикновен началник-база, пък бил той и не дотам идеален.

— Мда — не можех да не се съглася с Аска, — съществуването на всякакви „замове“ води до морална отпадналост на сътрудниците. В това съм се убедил. Но все пак в тази история не виждам нищо достойно за някогашния басмановски хумор.

Аска се обърна към реката и дълго гледа другия бряг, където се намираще „старият град“ с причудливите си къщички с много кули, с малката си крива главна улица и прозрачната кутийка на речната гара, дадена, както се виждаше, на ученическата ветроходна школа. На леда се въртяха неумело две ветроходки; нагоре по крайбрежната се готвеха да пуснат още една.

— Общо взето, това не е смешно — промълви най-сетне Аска, — но когато системата, начело се с актоновските циркуляри, започна сама да пише: „С цел осигуряване безопасността...“, а по местния фон заговори с тържествен началнически глас: „Разберете ме правилно...“, то... ама аз ти казах, че на страничен човек няма да му е смешно!

— А самите вие дълго ли се забавлявахте по този начин?

— Защо да сме се „забавлявали“? Доколкото знам, системата и досега си работи в квазиактоновски режим. Така е удобно за всички. Актон е доволен, а на нас още на третия ден ни омръзва да се смеем. Казват, че БЕСС дори пише писма вместо Актон до жена му на континента.

— Почакай, почакай. Щом Актон е бил доволен, защо тогава Басманов напусна базата?

— Ами така, поиска и напусна. Няколко дена се кикотеше с всички на това „разберете ме...“, а после без каквото и да е обяснение подаде молба за напускане и отлетя. Може да му е омръзнала, може да му е станало неприятно или пък да му е хрумнала някоя друга мисъл...

Аз слушах Аска Табаки и си мислех колко се е променила: в университета за пет години не бях чул в гласа ѝ нито една тъжна нотка. Но тя, сякаш досетила се за мислите ми, тръсна щръкналите си като на бодливец кичури и отсечено попита:

— Женен ли си?

— Кой, аз ли? — леко стъписан от промяната на темата, повторих аз.

— Ти, ти.

Тогава разбрах, че изобщо не я интересувам, като се има предвид, че разговорът ни бе започнал точно със семейното ми положение.

— Кой знае как в отдела ни са се събрали само ергени — постарах се колкото може по-тактично да я отърва от следващия въпрос.

Тя кимна. Не я разпитвах повече. И без това всичко беше ясно. Цялата мъжка половина от нашия курс единодушно прощаваше на Аска Табаки и невчесаните ѝ кичури, и феноменалната, направо изтънчена липса на вкус към облеклото, и първобитните ѝ, напълно лишени от женственост маниери, и дори това, че през всичките пет университетски години тя нито веднъж не излезе от ролята на „мъжко момиче“.

Но с гласа ѝ никой не можа да се примири.

— Е, Кимич, време е да тръгвам — почти тихо каза Аска и аз разбрах какво значеха всичките тези паузи в разговора ни.

Искаше ѝ се да каже: „Вземи ме в информаториума при себе си.“ Но не го каза. Бяхме си останали същите: Аска — юначага, аз — тъп егоист, Басманов — първокурсник вундеркинд.

Трябва да кажа, че се връщах в отворително настроение. Ако вървиш по пътеката, от ракетодрума до информаториума пътят е не повече от двацет минути и аз тръгнах по края на горичката, макар есента да беше толкова късна, че от очарованието и разкоша ѝ не бе

останала следа. Изведнъж от рядката, изтъкана от сиво-синкави пръски мъгла изплува моминската фигурка в супермодерен дъждобран, светец от ударите на капките. Тя вървеше насреща ми, „удряше крак“ в прекалено опънати панталони и ако не беше тази подскачаща походка, неволно се натрапваше сравнението с тропическата риба, пораждаща искри при допира си с вечерното мъгливо море. Изравнихме се.

— Ами че аз тъкмо вас посрещам! — изведнъж извика тя пронизително, опряла в гърдите ми остро пръстче в светеща ръкавица.

Аз трепнах и се подхлъзнах. Щом се изправих, надникнах под качулката.

Свещени планини! Беше главната архитектка на резервата.

— Вашият робот!... — започна тя с доста висок тон и не издържа — гласът ѝ пресекна.

Възползувах се от паузата, за да сложа всички точки над „i“-то, и заявих: нямам никакъв робот за лично ползване (наистина ми го беше изпросил Басманов), а от пускането на информаториума всички пушкиногорски „таласъми“ се подчиняват на експлоатационен отдел, към когото да се обърне.

— Недейте го увърта! Роботът се числи на вас и той си позволява посред бял ден да се разхожда из резервата!!!

Аз плахо отбелязах, че роботите не могат „да си позволяват“, а действуват в съответствие със заложената в тях програма.

— Още по-лошо! Значи вие си позволявате! Съществуват вековни неписани традиции...

Аз неволно склоних глава.

— ... И ние се борим за опазването на типичния пейзаж от първата трета на деветнайсети век...

Че се бореше — това го знаех. Тя се бореше главно с Бехля. Обелиски на нейните победи станаха огромните ледени морени, мъшлясали и наполовина потънали в земята, с одялани страни и способни да надживеят вековете трайни релефни надписи, бележещи границите на именията, общото разположение на селата и други забележителности на резервата. Лично на мен това ми харесваше много повече от пластмасовите табелки с неизтриваеми надписи, каквито и правят в други паркове и музеи. Но Бехля, творецът на по-голямата част от пушкиногорските скрижали, беше неописуемо мързелив. Когато употребиха всички околни морени, той се ободри, но

щастieto му не трая дълго. От Колския полуостров докараха с вертолети цяла партида гранитни блокове, за да могат посетителите на резервата през всеки сезон да виждат сред преспите или клоните подходящи звънки Пушкинови строфи. Със смяната на сезона ненужният надпис се прибираще в подземно скривалище, а следващият поред камък се изваждаше на повърхността. Дори от техническа гледна точка замисълът беше превъзходен и аз не можех да разбера Бехля, който се стараеше да се изплъзне от тази работа, позовавайки се на нетворческия ѝ характер, въпреки че дори сред пушкиногорци се смяташе за изтъкнат фанатик. Като че ли ние само с творчество се занимавахме. Работата си е работа. Ето работата на главния архитект по пейзажа се състои и в това да гони от хорските очи разните работи, които стават все по-дръзки с всеки изминал ден.

— А той се пъхна във вира — знаете го, точно зад стопанството на Прасковия Александровна, — хвана каракуда и я изяде пред очите ми. Жива!

Изведнъж се усетих, че цели десет минути мисля за нещо свое и изобщо не слушам какво ми разказват за някакъв пакостлив робот. Но последните думи на притежателката на фосфоресциращия дъждобран по някакво чудо стигнаха до съзнанието ми и изведнъж пряко волята ми пред мен се изправи плоската мутра на „таласъма“ с телескопичните видеодатчици и трепкащата рибя опашка, изчезваща в отвора за смазка.

Едва не пригнах.

— Моля да ме извините — казах аз колкото може по-сериозно, — но роботите не ядат въобще. Още по-малко сурова риба. Страхувам се, че претенциите ви към мен... ъъ... са малко необосновани.

— Не ви питам хранят ли се роботите или не! И ще ви помоля да не се подигравате, млади човече! На моята възраст бих могла да ви бъда майка! — Вече я бях разгледал доста сериозно: въпреки моминската си стройност и светещите панталони тя беше най-малко на възрастта на прабаба ми. — Питам ви, откъде посред бял ден той беше намерил каракудата? Последната каракуда в тази област е била уловена точно преди сто и петдесет години! Вирът се намира под надзора на санепидсектора и в него не може да има дори личинка от комар!

Двамата се погледнахме слисано.

— Да-да — измънках аз. — Ще изясня всичко. Още днес. Сега. Непременно. Задължително. Давам дума...

Няма защо да ви обяснявам, че с всяко извинение правех крачка назад. Разстоянието между нас се увеличи дотолкова, че накрая се поклоних надве-натри, кимнах, обърнах се и хукнах към информаториума.

Басманов! Само да е замесен дори на йота в цялата тази история!...

Но Иля го нямаше в централната пултова зала. Дневната смяна бе завършила работата си, не бяха дошли спешни задачи за през нощта и само два „таласъма“ сновяха в ъгъла, монтирайки резервен сферичен екран. Печатащият блок църкаше като щурче — БЕСС, без да бърза, работеше над някакви изчисления. Основното натоварване на експлоатационния сектор се падаше през нощта, но още не беше се стъмнило и „таласъмите“, послушни на електронната воля на системата, а също и по волята на неписаните традиции още не бяха се захванали за праведен труд. Затова в дежурната намерих само един от работещите в експлоатационния сектор, който търкаляше топки по кабинетния билиард. Негов партньор беше еднорък и вероятно предназначен за демонтаж „таласъм“ — да се състезава с изправен робот би било най-малкото безполезно и унижително за инженерското му самолюбие.

— Виждал ли си Басманов? — запитах го проформа, макар и да предчувствувах, че Иля се мотае някъде сред мокрия елшак, или, което е по-лошо, със собствения ми кон утъпква старателно разчертаните ивици зимници.

— Надникни в учебната кабина, където са дублиращите пултове — посъветва ме той. — Оттам вече втори ден излиза сивосинкав дим.

Свети планини! Съвсем ми излезе от ума, че самият аз дадох това помещение на Иля. Нарекох се стар склеротик и тръгнах по полукръглия коридор, опасващ централната зала. Учебната стая, построена по типовия проект, се намираше в самия му край.

Сивосинкавият дим се забелязваше още по коридора.

Аз бутнах вратата, без дори да се замисля, че там би могъл да бъде и някой друг освен Иля. Но в стаята имаше петима души, те се обърнаха към мен с търпеливо безучастния вид на безкрайно вежливи хора, които не ни дават да разберем, че сме им попречили. Изведнъж у

мен възникна подозрението, че аз, фактическият собственик на помещението и ръководител на работата, извършваща се в него, сякаш съм излишен.

Масичката, около която седяха, не беше лабораторна — струва ми се, в древността такива клатещи се системи, на които не бих се решил да сложа дори прегорял волтметър, са се наричали маси за игра на карти. На масата стърчеше бутилка вино „Роз дьо масе“, пред всекиго — тежка химическа чаша от молибденово стъкло.

Освен Басманов около масата седяха двамина, които бегло познавах — това бяха местният художник Бехля и литературният сътрудник на резервата, трийсет и пет годишната девица Аделя, закрилницата на сивите чапли. Нежното звънко име Адел изобщо не се връзваше с несъразмерната и кокалеста фигура, с дългото неизразително лице и постоянния лилав пуловер с разтеглена яка; нелепото производно Аделя й приличаше повече. Според отзивите на Басманов тези двамата бяха истински фанатици на Пушкинските Гори.

Около масата седеше и един „таласъм“ — както пред другите, така и пред него се мъдреше пълна почти наполовина чаша; когато той се обърна към мен, с учудване забелязах, че към рамото му е прикрепена носна кърпа.

Пиещият „таласъм“ и Аделя с нетърпимия си пуловер дотолкова приковаха вниманието ми, че не успях да огледам както трябва петия, който седеше точно срещу тях, и изглеждаше така, сякаш плуваше в цигарена мъгла, въпреки че по това време никой в стаята не пушеше. Външният му вид не се е запечатал в паметта ми с фотографска точност, но у мен остана само впечатлението за необикновена мекота и интелигентност, също и недоумение относно много високата яка, стигнала чак до бузите, и старомодните очила в метална рамка, въгълчетата на която гледаха леко надолу.

Неловката пауза се проточи.

— Сядай, щом си дошъл — Басманов пръв наруши мълчанието. — Само си вземи чаша — ей там, на пулта.

Аз органически не понасям панаир на работното място и онова, което ставаше върху хоризонталния панел на пулта, ме възмути не по-малко, отколкото бутилката евтино вино. По буквената клавиатура се търкаляха някакви останки от пера и алено томче на Волтер; в гнездата на манипулаторите кротко се бяха настанили ръждивочервени

билярдни топки; на плота за предварително регулиране на режима войнствено се бе разположила двойка допотопни пистолети, а екранът на единия осцилограф бе закрит от световноизвестния акварел на Брюлов, изобразяващ леко кривогледата руска Венера, чиито пленителни рамене се открояват сред пяната на дантелите.

Тук нямаше водна чаша, затова пък намерих една тежка винена от опушено стъкло. Не бих пил от нея. През това време около масата започна разместване, вероятно за да ми освободят място, след това Иля някак объркано измърмори: „Бароне...“ Когато се обърнах към тях с подозрителния съд в ръка, петият вече го нямаше — явно бе излязъл. Чашата остана непипната.

Приседнах в края, наляха ми. Отнасяха се твърде добре към Басманов, за да започна да го хокам началнически направо пред чужди — и най-важното, твърде мили хора, като предполагагах съвсем справедливо — досетливите гости скоро сами ще разберат, че ние с Иля трябва да си изясним нещо на четири очи. Но чашите се вдигнаха, разговорът тръгна с предишната лекота, сякаш идването ми не го бе прекъснало. За какво говореха ли? Ами за дреболии. Смисълът не бе в съдържанието. Главното тук беше тонът на тримата; държанието им един към другото се отличаваше не толкова с топлота или тактичност, а с някаква безкрайна грижовност, нещо много по-голямо от обикновената чувствителност.

Изведнъж си помислих, че така могат да говорят само хора, приобщени към велика и прекрасна тайна.

Известно време мълчах, тъй като въпросите, с които от време на време се обръщаха към мен, бяха риторически и не изискваха от мен нещо повече от едно кимване или усмивка. Говореха за кучетата. Басманов хвалеше вълкодавите. Бехля твърдеше, че най-важното за кучето е чувството за хумор, а с чувство за хумор могат да се похвалят само фокстериерите, затова той предлага скочфокстер или бедлингтън. Това явно се предлагаше на Аделя, защото тя мръщеше носле и клатеше глава. В края на краищата реших и аз да си кажа мнението — заявих, че щом трябва да се сдобиеш с пес, най-добре да е един санбернар, дори два, както при Соболевски.

Аделя печално се усмихна. Басманов тъжно отмести очи, сякаш бях изтърсил някаква глупост, каквато той бе очаквал от мен. Що се касае до Бехля, той не забеляза репликата ми с безкрайно

великодушие, което неволно се предаде на всички, и на мен включително — аз си простих грешката, без дори да разбере същността ѝ.

Изведнъж се почувствувах приобщен към взаимната им отзивчивост и доброжелателност; нямаше никакъв преходен момент — аз просто мигновено се оказах с тях, дори по-точно — бях един от тях. От паметта ми веднага се изпариха и пътеката, прехвърлена като влажно мостче от ракетодрума някъде към непрогледната мъгла, и светещата вещица, и гнусните клевети, отправени към неподчинения ми „таласъм“ за изядената от него измислена каракуда. Разговорът около масата отново се върна към кучешките достойнства, беше топъл и спокоен, като козината на спяща хрътка. Този образ се появи у мен, изваян от подсъзнанието, изпреварило слуха; когато се отърсих и вслушах по-добре, излезе, че става дума тъкмо за хрътките.

— ... И да не е руска — към началото на двайсети век вече не е имало чисто руски, всички са били с примес от планински хрътки и гладковълнести хрътове. Но да не е и гладковълнест хрът — те пък са се изродили в домашни уйпети^[2]. И английска да не е — козината им е къса, а муцуната — плоска. Кафеникавите са зли и с нечиста кръв. Кримските са много малки и с прекалено широка кост... Не, щом ще си взимаш хрътка, нека е туркменска, жълточервеникава с цветни петна — несравнима осанка. Ушите ѝ прибрани, муцуната ѝ суха и неопикуемо красива, козината ѝ атлазена...

Аз слушах този вдъхновен речитатив, без да разбирам всяка дума, но предварително бях съгласен с всичко, защото виждах изящното ласкаво куче, е не обещаното „жълточервеникаво с цветни петна“, а най-обикновено, бяло с червеникави петна. И тънката му муцуна на коленете на Аделя. Това беше единственото куче, наистина подходящо за нея, за издълженото ѝ неизразително лице, за сухото ѝ тяло, губещо предишната си моминска гъвкавост, за неспокойните големи ръце и бледите прави коси. Но колкото и да е странно, природната красота на създаденото от въображението ми животно не само че не подчертаваше грозотата на седналата пред мен жена, а обратно — караше ме да се вирам алчно, но не и оскърбително в онова, което беше реалност и което стремително губеше значението си, защото главното в тази жена беше нещо скрито, неотминало с

младостта — нещо, което по никакъв начин не искаше да се открие пред първия срещнат.

Проклинах се за настойчивия поглед, но нищо не можех да направя със себе си, защото тази реална, действително съществуваща Аделя с невидимото за всички, освен на мен, приказно дълговласо голямо куче в краката бе за мен такова откровение свише, такова озарение, какъвто е бил за Леонардо моментът, когато за пръв път си е представил кралския хермелин в ръцете на лукавата дълголика съблазнителка на миланския херцог, и разбрал, че пред него стои не просто Цецилия Галерани, а Дамата с хермелина.

Но нали аз не бях Леонардо, посещаван вероятно от подобни видения със същата задължителна периодичност, с каквато свети Антоний е бил посещаван от изкушаващата го нечиста сила! Аз бях най-обикновен смъртен, с когото само веднъж би могло да се случи ТОВА, а какво е ТО, и аз самият не бих могъл смислено да обясня. Най-вероятно онова вцепенение, в което изпадаш, когато хвърлиш цветчето на папрата и от докосването му земята стане прозрачна, а в юлската ѝ чернота се виждат несметни съкровища, подвластни само на това магьосническо цвете... „По-мили ни са сетните цветя, отколкото на първите разкоша. Че те мечтания печални...“^[3]

— И планинската не ѝ отстъпва, може би само опашката ще е потънка...

„Тъй живи в нас събуджат, тъй горещи. Затуй понякога в раздяла час по-жив е от най-нежна среща...“

— ... Ако ли пък бъде персийска, да е черна с пъстри петна или червенокафеникава...

Свещени планини! Едва сега разбрах, че говори не Иля, не Бехля, а „таласъмът“, който няма дори звуковъзпроизвеждаща система.

И тогава побеснях. Вместо да въвеждам ред в поверения ми сектор, аз съм седнал в центъра на този хаос със съмнително чиста съдина в ръка, пълна с червено вино, което не понасям, на всичко отгоре се пуля срещу несъществуващото куче и което е особено унизително, като първокурсник мънкам под носа си христоматийни стихове.

— Защо на пулта има боклук? — креснах. — И кой няма какво друго да прави в работно време, че е монтирал в малък манипулаторен

робот цяла разговорна система? И откога такива работи са почнали да ползват носни кърпи? И изобщо, по какъв повод е...

Едва не изтърсих: цялата тази бъркотия. Спрях се навреме. Същото онова странично зрение, с помощта на което през цялата вечер се бях наблюдавал, сега ми позволи да систематизирам собствените си постъпки и внезапно разбрах, че този взрив не е бил друго, освен панически блясък на инстинкта за самосъхранение, защото исках мирен живот, спокойна работа и никакви душевни колебания. Стигаше ми онази дългосрочна гатчинска любов, за която нито веднъж не съм споменавал, защото, първо, има отношение към нашия разказ, колкото да обясни факта, че съм ерген, и, второ, аз много успешно и приложих правилото на Херострат и системно не си спомням за нея по цели седмици.

И ето сега — тази неканена Аделя! Аз знаех отдавна, и то много добре, че има неща, в които не си струва да се вглеждаш, защото при продължително виране в тях започват да се отварят безброй „сезами“ — един след друг, подобно на пъхнати една в друга дървени матрьошки; но откъде можех аз, печалният емпирик, да зная, че онази нежна, кротка покорност пред настъпващата есен, учудващо свойствена, присъща на руските жени, е тъкмо онова, от което и господ не може да ме опази...

Исках да добавя нещо за избягалите работи, дето посред бял ден плюскат несъществуващи каракуди в сурово състояние, но бялото куче, което никой не виждаше, се приближи до мен и сложи лапи на раменете ми. Бях връхлетян от сложно чувство за срам и безполезност на съпротивата, но тук всемогъщата техника, в лицето на гореказания „таласъм“, ми се притече на помощ.

— „Вие, ваше благородие, винаги напразно благоволявате да се карате“ — цитира той с тръбен глас. — Том шести, страница седемнайсета, шести ред отгоре. Последно издание, пълно.

Басманов си удари главата в масата. Аделя и Бехля безшумно и тактично се затресоха от смях.

— Върви по дяволите — казах аз, неволно копирайки цар Соломон в интерпретация на Саша Чьорний. — И повече да не съм видял тенекиената ти мутра нито денем, нито в което и да е друго време от денонощието.

„Таласъмът“ важно ме изслуша и не се втурна към вратата, както би следвало, а се приближи до пулта, закри го от мен и защрака с някакви прекъсвачи върху таблото и върху собственото си коремче. Личеше, че докато съм отсъствувал, Басманов му бе прибавил доста електронна самостоятелност. След това, вече на прага, той галантно се поклони (но не към мен) и изрече: „Пристъпвам към изпълнение на втората част от програмата, винаги на вашите услуги“, и изчезна в коридора, като шляпаше с прилепалата си.

Гостите ни, които едва ли разбираха какво ме бе прихванало, побързаха да се сбогуват и да го последват.

— Ти си свиня — убедено каза Басманов, когато останахме само двамата. — Естествено, Аделя е стара мома и се кани да си вземе куче по същите съображения като Соболевски, но защо трябваше да го казваш гласно?

Какво можех да му възразя? Свиня си бях. И робота изгоних — сега те двамата с Бехля вървят по тъмния път — няма кой да им светне. Аз знаех, че Аделя се страхува от конете.

— Чий е този „таласъм“? — попитах аз. Сътрудниците на резервата, които живееха в селски къщи и водеха натурално домакинство с цел опазване на селския колорит, имаха привилегията да използват такива работи за домашни нужди.

— „Таласъмът“ беше на Бехля — начумерено отвърна Иля. — Толкова ми трябваше — нашата БЕСС разбира само от библиотеки и архиви. Тя няма понятие какво значи елхово клонче. Тя няма нито очи, нито нос, нито пръсти, не е в състояние...

— Да влезе до коляно в езерото и с ръце да хване каракуда...

— Точно така. Така че роботът, който си видял, вече не е просто „таласъм“, а комплекс от външни рецептори на системата, управляван непосредствено от нейния мозък. Между другото това не противоречи на пълномощията, които получих от теб, преди да заминеш, и твоята намеса...

Аха, Буратино нещастен, добра се до самостоятелността и веднага започна да разговаряш с мен така, сякаш насреща ти е Пиеро. Не е трябвало да се съгласяваш на младши научен — с твоя опит спокойно можеше да претендираш за поста началник сектор. И сигурно биха ти го дали...

— Нещо много бурна дейност разгръща участъкът ти. Нали за тези няколко дни едва ли се е появил поне един въпрос, на който БЕСС да не е могла да отговори.

— Представи си, появи се. Ние тук разговаряхме тъкмо по този повод.

Те тук разговаряли!

— И кой от местните пушкинисти е бил толкова мъдър?...

— Едно момиче на около десет години. Тя попитала екскурзвода: щом Александър Сергеевич е бил толкова самотен тук, защо не си е взел куче?

Е, на десет години такива въпроси са простими. Защо Пушкин не е имал куче. Защо Земята няма други спътници, освен Луната. И прочие. Но защо трябва да предаваме на машината некоректно поставения въпрос?

— Виждаш ли, Ника поискала да научи мнението на машината по този въпрос и дотича при мен. Въведох въпроса по общия канал, но БЕСС отказа да отговори.

— Естествено — казах аз. — И как се забавлявахте по-нататък?

— По-нататък — БЕСС вече по блоковете на моя участък втори ден събира материали за всички породисти и непородисти кучета от първата трета на деветнайсети век. От време на време ми предоставя междинните си заключения, аз ги коригирам и поставям следващите насочващи въпроси. Както ти бях обещал, уча я да мисли последователно.

— И какви бяха тези междинни изводи?

— Знаеш ли, предпочитам да ти докладвам крайните резултати. Естествено, когато се получат.

„Да докладвам.“ Буратино скри златните монети в устата си и явно си просеше да го обесят надолу с главата.

— Ето какво, Басманов, като твой началник те уведомявам, че няма да търпя всичко това...

— Ако под „всичко това“ имаш предвид боклука по пулта — безцеремонно ме прекъсна той, — бързам да те уверя, че не е крадено — молекулно-идентични копия! Направени по поръчка на БЕСС — няма да е по моя ами! Каракудата ли? Каракуда въобще не е имало — беше само обемен образ на базата на диспергиран колоид, стар театрален трик. „Таласъмът“, естествено, беше там, но нямам понятие

за какво му е потрябвала тази инсценировка. Нали той е само външна част на БЕСС, в моя участък активното самообучаване продължава и сам разбираш, че през този период е практически невъзможно да я контролираш — обемът на поглъщаната информация е твърде голям. Бабата със светеция чувал ли? Бих те посъветвал да се отнасяш към нея с уважение — световноизвестен специалист е все пак. Със собствените си ръце е насадила повече от половината дървета след опустошителен ураган през деветдесет и шеста. И тя е фанатик по своему. Любимият ми началник има ли още въпроси? Мога ли да продължа работата си в поверения ми участък?

— Ако искаш — продължавай, ако не искаш — не продължавай — беше ме напуснало усещането за причастност към някаква обща тайна, оставаше само обичайната смътна тревога, че не бях разбрал нещо важно. — Можеш и да не продължаваш, защото с мен пристигна и Ника.

Отдавна вече бях забелязал, че обикновено разностранно надарените натури с тънък усет имат определен сектор от битието, в рамките на който са невероятно равнодушни и непретенциозни.

В живота на Басманов такава област на безразличие бяха жените. Не че въобще минаваше без тях, съвсем не — край него винаги се въртеше по някоя фуста. Но пази боже той да направи и най-малкото усилие да завоюва и най-достойното женско сърце. Единствената проява на внимание към жената при Басманов беше тази, че той се обръщаше към нея с байроновското си лице, а буратиновия профил оставяше за тълпите от момичета.

В настоящия момент споменатата от мен Ника беше онова геометрично място от точки, откъдето Иля се виждаше в най-добрия си ракурс. Ника беше една възхитителна светлоруса рошла, на пръв поглед успяла по загадъчен начин да запази осемнайсетте си години, въпреки двете си омъжвания, второто твърде страстно, понеже я бе пренесло за няколко години в труднопроизносимия град Тируванантапурам, откъдето се бе върнала това лято, за да има нещастieto да се увлече по Иля Басманов. През цялата есен тя му демонстрираше непристъпност с напора на шекспировата Беатриче, та отстрани аз ясно видях, че Басманов е обречен.

Затова му казах за Ника и нито дума не споменах за Аска Табаки.

И тук — дали защото вече си бях помислил за две жени и за спазване на триединството трябваше трета, дали по някаква друга причина, изведнъж си представих Аделя, която кротко си върви по тъмния път към Савкино, хвърлих се да оседлавам коня си и някъде по средата на пътя я настигнах. Верният „таласъм“ крачеше до нея и светлото пиринчено петно от фенерчето му се плъзгаше по пътя, сякаш побутвано от връхчетата на мокрите Аделини обувки. Аз вървах тихо след тях и ето че вече освен кучето, нервно пристъпващо с напрегнатите си, потръпващи лапи, ми се привидя и старинна шумоляща рокля от немокрец се в мъглата атлаз, роклята на Жозефина, пристегната под самата ѝ гръд — безмилостна антична рокля, която съвсем не намаляваше грозотата на Адел, но по непостижим и единствен начин се съчетаваше с нея. Аз вървах по нощния път, с усилия достигах до простата истина, че хармонията е в състояние да преобрази незабележимото в прекрасно, прескачайки степената красиво. В главата ми набъбваха още няколко открития, равни на първото по своята свежест и оригиналност, но в същия миг стъпих накриво, „таласъмът“ се огледа, позна ме, стрелна се в храстите и изчезна.

Досетила се кой я преследва, Аделя тихо чакаше в тъмнината, докато се приближа, и в тази тиха покорност аз безпогрешно отгатнах тактичното ѝ нежелание да скрие от мен, че не ми се радва.

За да спася положението, незабавно трябваше да започна разговор — лек и непринуден, но привичният „инженерит“, на който говорехме в лабораториите, беше неприемлив сега, когато пред мен във влажната тъмнина леко прозираше силуетът на висока жена с атлазена рокля, прихваната под самата гръд с везан колан... Аз отварях и затварях уста в беззвучни напъни да кажа нещо, за което не биха ме помолили веднага да си вървя по пътя. И благославях есенната тъмнина, защото скриваше този позор.

Но от тази тъмнина се протегна една лека ръка и гласът заповяда:
— Върнете го. Няма да намерим пътя...

Аз викнах „таласъма“, но той не се обади. Умен робот. Щом е получил заповед да не се вясва пред очите ми — значи да си знае мястото. А пък може той с неговите приумици вече да се намира през девет земи в десета. Неволно си спомних загадъчния случай на Тригорските езера и го сторих на място, защото Аделя веднага

откликна, оживи се и разговорът тръгна от само себе си. Вече бях забелязал, че Аделя говори с една плашлива загриженост, присъща на всички тукашни истински „фанатици“ — само и само да не допуснат излишна категоричност, да не застанат в позата на съдия, да не се покажат предубедено мислещи всезнайковци. Тя говореше някак полувъпросително, вслушваше се в себе си и като да се проверяваше при всяка дума, гласът ѝ беше тих, сякаш зад крайпътните храсти се бяха притаили злонамерени провинциални Пустякови, Флянови или Харликови. „Наистина на Тригорските езера се е случило нещо удивително, но не защото «таласъмът» е изял несъществуваща каракуда, а защото според стигнали до нас сведения вече веднъж е ставало...“ „Ставало ли е? Отдавна ли е било?“ „Може би няколко десетилетия след смъртта му. Тригорският помещик...“ „Не е ли била помещица?“ „Не, не, синът ѝ Алексей, пропаднал човек, стигнал до маразм...“ „На село бе щастлив, рогат, обличаше се той с халат...“ „Да беше само халатът! Съвременниците му си спомнят, че въвел в имението си правото на «първа брачна нощ» — средновековщина...“ „Може да е било психическо заболяване?“ „Имаме основания да предполагаме — да ловиш в езерото каракуди и да ги хрускаш живи...“ „И той е бил прототипът на Ленски!“ „Може ли да сте толкова категоричен! Бил му е събеседник в селската самота, но не и съмишленик; една от частиците, съставили образа на юношата поет; само другар за веселите вечери, прекарани в Тригорское, и за нощувките в дървената баня, където ги е затваряла предвидливата Прасковия Александровна — не и този, когото поетът би нарекъл приятел...“ „Между другото за приятеля — спомняте ли си интересния въпрос на онова момиче за кучето, на който дори БЕСС не можа да отговори?“ „Нима БЕСС не е отговорила?“ „Досега не са ми докладвали.“ „Всъщност наистина не знам, машината ви много спореше с Басманов...“ „Спореше ли?“ „Е, не знам, Иля само ни преразказваше, спомням си дословно само последния отговор на вашата машина...“ „Мога ли да проявя любопитство?“ „Да, разбира се, разбира се. Тя отговори така: «Имам достатъчно крепостни. Нужен ми е приятел.»“

Аз мълчах зашеметен. Една-едничка дума, употребена от моята БЕСС, предизвика у мен абсолютен смут. Това не ти е „таласъмът“ с рибка в уста! Това е... Това беше дявол знае какво, не можех да го

формулирам. Навремето такива номера, да възложиш на машината да пише стихове за момичето ти, се квалифицираше като „машинно хулиганство“. А как могат да се нарекат действията на Басманов? Във всеки случай налице бе неоправдано натоварване на машината с психологическо отъждествяване. Припомних си разказа на Аска Табаки, която винаги получаваше от Басманов само профила му, и окончателно се убедих, че той не ми докладваше за подробностите на експеримента си. На мисленето на машината Иля придаваше черти, свойствени на тукашните „фанатици“ — склонност към мъчителни съмнения и безкрайни търсения, съчувствена загриженост към фактите, боязън от категорични заключения и догми... Несъмнено всичко това е неоправдан пререзход на машинно време и държавна енергия и трябва да се прекрати; но все пак — как все пак да си обясня, като имам предвид това, което ми стана ясно сега, употребената от машината къса думичка „на мен“?

Ние вървахме полека по тъмния път към Савкино, едва очертан отляво от пепелявата мъгла, осветена отдолу, и дори в тази непрегледност ясно се усещаше, че есента е преминала времето на буйния си метеж, когато природата се мъчи да си върне пълните и звучни багри на лятото; заедно със способността да се съпротивлява тя бе изгубила всичко, дори гнилата миризма на увехнала трева, и полята бяха безмълвни и неосезаеми за човешкото зрение, слух и обоняние.

Така ние стигнахме до Савкино и покрай мъшлясалия първобитен стобор се спуснахме към реката. Понякога ми се струваше, че в черната грамада на още неокапалите храсти, заели всички савкински градини, се чуваше шумолене и тракане на метал. Подозирах, че верният „таласъм“ пази Аделя, но колкото да се взирах в тъмнината, нищо не можех да различа. Заповедта ми се изпълняваше свято. Аз бих забравил за него и въобще не бих си спомнил нито на другия ден, нито по-късно, защото мислех съвсем за друго и имах работа до козирката, командировка след командировка — за изчезналия „таласъм“ не ми напомняше нито Басманов, нито пък Аделя, а самият аз не обръщах внимание на малките сметки за енергията, постоянно пристигащи в моя сектор ту от Пятигорск, ту от Архангелск, ту от Бахчи-сарай, и така до момента, в който ми попадна писмо, официално адресирано до Иля Басманов.

Писмото се търкаляше отворено, освен това по погрешка титулуваха Иля началник на сектора „По програмиране“; аз се усъмних да не би все пак да е за мен и се осмелих да го прочета. В писмото се съобщаваше, че в Кишинев, около така наречения дом на гърка Кацики, наскоро старателно реконструиран поради това, че във вмирисаните му от горчивото вино мазета в началото на деветнайсети век активно е функционирала добре известната масонска ложа „Овидий — 25“, обикаля безработен на вид робот с носна кърпа на рамото, който си тананика с доста приятен баритон нещо като „арде-ме, фри-ше-ме“, което в превод на съвременен руски език трябва да значи „ако щеш коли ме, ако щеш гори ме“. Ако се съди по номера му, „таласъмът“ е записан към механичния парк на южната територия на Пушкиногорския резерват и се числи към другаря Басманов, когото молят да си изясни нерационалното използване на поверения му робот.

Естествено, аз попитах Басманов какъв е поредният случай с избягалия „таласъм“; Иля вдигна рамене и ми отговори, че роботът както преди се намира в пряка връзка с БЕСС, която го е акредитирала по всички енергостанции на градовете и населените пунктове, в които някога е бил или за които е споменал Александър Сергеевич. Следователно няма причини за тревога, тъй като БЕСС се е справяла с повече от стотина автомати и роботи, ръководена от главния принцип — да не причини никаква, дори косвена вреда на човека. Наистина „таласъмът“ бе докарал до истеричен припадък тукашния архитект по пейзажа, но нали това състояние, както можеше да наблюдава БЕСС, не беше за архитектката екстремално, както казват програмистите.

Междувременно изтекоха месеци, изпълнени с делнична работа, и от време на време до мен достигаха слухове за поредните екстравагантни постъпки на нашия механичен сътрудник. Например Днепропетровският отдел на здравеопазването ни запита с каква цел на нашия робот му е потрябвало да инспектира всички болници в града и да проучва всички запазени истории на болестите с простуден характер, когато заболяването е вследствие на къпането в Днепър. Тази ревизия е разтревожила целия днепропетровски медицински персонал, защото петдесет години са лекували настинката с по едно-две хапчета полипанацид, а за това, че къпането дори през зимата е можело да докара човека до болницата, лекарите са знаели само от историята на

медицината. Суматохата се успокоила едва тогава, когато разбрали, че роботът ревизор се води не към Министерството на здравеопазването, а към нашия парк от автомати антропоиди. Но днепропетровци рано се бяха успокоили: през следващата неделя разхождащата се посред бял ден по крайбрежната улица тълпа обърнала внимание на необикновената двойка плувци, прекосяващи Днепър и насочващи се към островчето. Зрителите видели, че единият бил робот за битови услуги, а другият — около двайсетгодишен мъж, облечен в дрипи. Плувците били оковани с ясно виждаща се от брега верига.

Спасителната моторна лодка се откъснала от мястото си и се стрелнала към плаващите, но те вече били стигнали островчето и олюлявайки се, излизали на брега. В последния миг, преди катерът да скрие от зрителите необикновените плувци, човекът с дрипите сграбчил един камък и го метнал по работа спасител, пригответил се за скок на носа на моторната лодка.

Зрителите ахнали изумени: след това мнозина твърдяха, че във водата бил паднал не робот, а човек, облечен в някаква старинна униформа и без ботуши.

На мястото на потъналия си събрат от трюма излезли трима резервни киберспасители, настанала суматоха. От брега можели да се досетят, че изтеглят някого на борда. Най-после корабчето се отдалечило от пустинния като преди остров; свършилите работата си кибери се излегли покрай бордовете в специални гнезда и тогава от брега видели, че на борда има само един пътник, а и той не е човек, а „таласъм“, с някакъв бял отличителен знак на рамото, който много приличал на носна кърпа. Естествено, попитали киберите къде е човекът, от катера отговорили, че два километра нагоре и надолу по течението от мястото на произшествието НЕ Е ИМАЛО никакъв човек с разкъсани дрехи, нито с метални вериги. Безполезно бе да ги питат как да класифицират тази масова зрителна измама. Единственото, което те вършеха безукорно, бе ваденето на всякакво живо (или вече не съвсем живо) същество от всякаква дълбочина. Е, вземаха се и всички възможни мерки по реанимацията, ако е било необходимо, докато пристигне не толкова бързият катер с медицинския персонал. Но в дадения случай нямаше живо същество — тук киберите не биха могли да сбъркат; изваденият от водата „таласъм“ пусна димна завеса от

колоидна суспензия и изчезна под прикритието ѝ, оставяйки зрителите в недоумение относно неговите пълномощия и степени на свобода.

Той се озовал и в Гурзуф, на бреговата територия на делфинариума. Девојката делфинолог, дежурна по кей, изведнъж открила, че по забранените води на акваторията, опнал всички ветрила, се движи изящен ветроход. Тъй като добре познавала Айвазовски, тя отбелязала, че нарушителят има определена прилика с военния бриг „Меркурий“. И тогава тя забелязала, че и нея самата някой я наблюдава, и то не друг, а онзи „таласъм“ с нахален вид и носна кърпа на рамото. Роботът явно не бил от парка на делфинариума, тъй като последният се обслужва само от неантропоидни киберамфибии. След като видяла втория нарушител, девојката объркано погледнала към морето, чудејки се за кого най-напред да доложи, но ветроходът бил вече изчезнал. Стопил се. Най-любопитното е, че по-късно всички разпитани делфини отговорили единодушно, че нито един кораб не бил минавал през акваторията в онази сутрин.

Роботът също изчезнал — наистина, този път не пуснал след себе си мъгла.

Това са само част от епизодите — екстравагантни, но безобидни, само част от авантюрите на нашия „таласъм“, приключения, които като цяло биха съставили цяла „Одисея“. И за друг те не представляват интерес — какви ли не номера правят роботите, получили излишна свобода! Но като се оглеждам назад и се опитвам да разбера как от флегматичен математик съм се превърнал в непоправим фанатик — сега виждам, че тъкмо тези игриви лудории лека-полека са ме привикнали към необичайното състояние на всичко онова, което става около мен и почти с мое разрешение; и аз самият взех да допускам някои неща, които в милата ми блатиста Гатчина бих счел за най-малко некоректни експерименти по отношение на самата БЕСС. Благодарение откровеността на Аска аз се досетих, че Басманов присажда на машината способността да мисли с остра визискателност и нетърпимост към прибързаните изводи, затова гледах през пръсти на постъпките на „таласъма“, ще рече на самата БЕСС. Та нали това, че на машината не ѝ стигаха печатните или ръкописни сведения, трябваше да помирише нещо, да го подържи в ръка или да опита вкуса му — в това имаше нещо и от Аделя.

А не досаждах на Басманов и затова, че веднъж вече се бях „хванал“ на обемното изображение на милия барон Делвиг и нямах желание да се излагам повторно по подобен повод. Официално Басманов не ми докладваше нищо по работния си сектор, а аз не можех вече да разчитам на обикновена приятелска откровеност — така и не успяхме да се сприятелим с Иля — явно ни пречеше нещо повече от различието между експерименталния и теоретическия начин на мислене. Доброжелателен беше към мен само в компанията на „фанатиците“, но щом останехме очи в очи, независимо дали на работа или извън нея, той се държеше така, сякаш с ритници го бях натикал в този информаториум и го бях накарал извънредно да се занимава с глупавите въпроси, на които БЕСС не благоволи да отговори.

Затова искрено се учудих, когато през един от първите пролетни дни самият той, при това малко смутен, ме помоли да го навестя в „свинарника“ му.

Свинарникът си го биваше. Към билиардните топки, акварелите и пистолетите бяха добавени много вехтории: охлузени книжа, бурканчета от помада, проскубани пера, чинии с тъмносини китайски рисунки, белезници и главното — планина от портрети, от които, след като се напънах, можах да позная около една трета.

Но ако имаше нещо, на което отдадох значение — това бе фактът, че зад блоковете с допълнителни стабилизатори забелязах притисналия се в ъгъла „таласъм“ с малък портативен магнетофон на колана. Щом ме забеляза, той трепна, после изведнъж се закова на място, сякаш контролиращата действията му БЕСС го бе изключила. Струваше ми се, че не бях отменял заповедта да се показва пред очите ми, но кой знае защо, пренебрежението му към моята заповед не ме учуди. Бях свикнал с номерата му. А кой, ако не аз бях длъжен да помня, че роботите нарушават дадените от човек заповеди само в екстремални ситуации — почти винаги тогава, когато **ЧОВЕКА ГО ЗАПЛАШВА ОПАСНОСТ.**

А и странният, интригуващ вид на Басманов също отвличаше вниманието ми. На лицето му направо беше написано, че се разкъсва между служебния дълг и вътрешните си убеждения, и аз реших да го подпитам с цел икономия на време.

— Я чуй, Басманов — казах аз, — изглеждаш тъй, сякаш си свалил ботуша си и с царствената си пета пробваш дали не е студена

водата на Хелеспонта.

Аз знаех, че Иля не може да понася подобно отношение. Той прощаваше всякакви подигравки с буратиновския си профил, но щом някой му намекнеше за приликата му с лорд Байрон, веднага излизаше от стационарния си режим.

Но не улучих. Той само ме изгледа със съжаление — както Буратино е погледнал чинията с каша от грис без малиново сладко, а след това по отвратителния си стар навик попита без всякаква връзка:

— Ти знаеш ли колко години е живял на белия свят Якоб Теодор Хеккерен де Шатерваард?

— И през ум не ми е идвало да се интересувам!

— Точно деветдесет и три години. Ами нехранимайкото кавалергард при руския двор, а след това френски сенатор Жорж Дантес?

Отново вдигнах рамене.

— Осемдесет и три години. Общо около сто и осемдесет години...

Знаех цената на голите цифри, неприкрити от словесни орнаменти. Но все пак тази цифра някак странно ме удари по неочаквано настръхналите нерви. Двамата убийци са преживели общо сто и осемдесет благополучни години!

— Ако можехме да Му върнем поне една десета, поне една стотна от тази цифра...

По-добре Басманов да не бе произнасял тези думи. След тази ужасяваща с убедителността си цифра — някакво си филологическо „ако можеше“, което изобщо не понасях.

— В историята няма „ако“. Което е било, си е било, и няма защо да изпадаме в маниловщина. Който е живял трийсет и седем години, нему не можеш добави и една хилядна от чуждия живот.

— Ами ако можеше? — повтори Иля упорито, като овена от приказките.

— Ако тези „ако, ако...“^[4] и така нататък, както го е казал Петьофи. Ако Александър Сергеевич беше починал в детските си години вместо брат си — ние изобщо нямаше да имаме сега нито резервата, нито информаториума. Да не говорим за поета. Ако на десети декември двайсет и пета година не му бе пресякъл пътя заек или котарак, или поп, той би се явил без височайше разрешение в

Петербург и не къде да е, а право у Рилеев, а оттам, естествено — на Сенатския площад. И щеше да бъде шестият. И никакъв Светогорски манастир. А яма с вар. Та така. И изобщо бихме могли да продължаваме с тези „ако“ до безкрайност, но дали си струва, все пак сме на работа...

— „Логично“, би казал роботът — отвърна ми Басманов. Изглежда, дълбоко съжаляваше за започнатия разговор.

А всъщност защо наистина започнах аз този разговор?

— Тогава може би ще ми обясниш, защо си ме поканил тук?

— Нямах да те покана — коректността винаги изменяше на Басманов. — Кажы благодаря на Аделя, тя настоя. А работата е там, че БЕСС ми докладва, че е готова за работа в зададения режим. На дадения участък, естествено.

— Чакай, чакай! А в такъв режим е работила през всичките тези месеци?

— На моя участък — в учебноподготвителен.

— Слушай, Басманов, не говориш с първокурсник или кореспондент. Блоквете на паметта като цяло са били напълнени още през есента. Не съществува — разбираш ли ме, просто не може да съществува — допълнително въведен кръг от въпроси, по който БЕСС да събира информация още половин година! Ами че тя и така беше издоила всички библиотеки и близки информаториуми за някакви си три седмици. Разбира се, един профан винаги би могъл да постави пред машината някоя глупава некоректна задача, но нали ти си опитен програмист. Казвай какво си й възложил?

Басманов ме погледна някак объркано.

— Ама... Мислех, че се досещаш... Нали Аска се беше раздрънкала за експериментите ми на Рисер-Ларсен?

— Да, за това се досетих. Психологическо аналогизиране. Ти си готов да направиш от една порядъчна БЕСС още някой типичен пушкиногорски „фанатик“, нещо средно между Бехля, Аделя, Ника и самия теб. Но всичко това са допълнителните входящи условия, не и целта на експеримента. И освен това, за да ви опознае всичките, че и мен отгоре, на БЕСС не би й потрябвал повече от половин месец.

— Ако... — каза Иля. — Ако можеше БЕСС да създаде аналог на твоята добродетелна Аделя... Но там, в милионите капилляри, в десетките милиони изкуствени клетки — там има мозък, готов да

върне на отдавна загиналия човек същата онази частица живот, която не е могъл да опази Арендт!

Разбрах.

И даже не се учудих.

Стопроцентова щура идея — толкова му приличаше на Басманов! Да се опиташ да пресъздадеш творческия разум на човек, загинал преди повече от сто години, и то не просто човек, а самият... Свещени планини, езикът ми не се обръща да го кажа.

БЕСС е готова — бавно промълви Басманов, като ме гледаше изпод вежди. — Тя е влязла в ролята. Въпреки че, какви ги говоря — в ролята. Тя е станала Той. Тя е готова да изживее нека не една десета, нека дори не една стотна, но поне някаква частица от живота му след два часа и четирийсет и пет минути на двайсет и девети януари трийсет и седма година.

— Да изживее ли? — не издържах аз.

— За НЕГО „да живее“ е значело да пише.

— Приятелю Басманов, недей така високопарно...

— Съжалявам, че изпълних молбата на Аделя, защото сега тук няма място за човек, който поне веднъж не е способен на нещо възвишено.

— Как да разбирам това — „сега“?

— Ами разбирай го така, че след два часа тук ще започнат пробите.

Вътре в мен всичко се преобърна. Мен само ме уведомяват. Дори не ме питат. И най-вероятно няма да е по силите ми нито да отменя, нито да отложа тези проби за другия ден. Два часа! И само... само Аделя може да направи нещо да ми помогне.

Пришпорвах нещастния кон, проклинах нелепата традиция да се държат в резервата само кранти с отрязани опашки и увиснали кореми — в памет на жалкото конче на Александър Сергеевич. Песъкливият, неизсъхнал още път едва пълзеше насреща ми и въпреки че имах предостатъчно време, знаех, че така и не ще намеря какво да кажа на Аделя. Нали не можах да намеря думи, с които да убедя Иля Басманов! Всичко би било много по-просто, ако си имахме работа с обикновените електронни компютри: колкото и да са сложни, с течение на времето се усеща, че възможностите им не са безкрайни.

Но нашите всемогъщи безелектронни системи — колкото повече се занимаваш с тях, толкова повече се учудваш на неизчерпаемата им мъдрост. В това се състои истинското обаяние на гениалния, чувствителен и гъвкав ум. Защото и в действителност си е така: БЕСС е жив мозък, който се обогатява с невъобразима за човека бързина. Започваш да вярваш в него като във висша сила. И ето сега БЕСС бе омагьосала Иля, той бе престанал да долавя границите на нейната мощ. Естествено, можем да си представим и такъв фантастичен вариант машина, способна по произведенията да пресъздаде аналог на автора. Но това е утопия. Гениалният актьор може да влезе в ролята дотолкова, че да се почувствува Пушкин. Но той не ще напише нито един Пушкинов ред. А да не говорим за машината. Това не ти е да диктуваш хумористични варианти на тема „разберете ме правилно“.

Но нали задължително ще ми възразят, че, видите ли, всичко това са априорни твърдения, че трябва да се извърши пробен експеримент и тогава от само себе си ще се види какво може машината и какво не. Аз самият зная, че след подобен експеримент всичко ще се изясни.

Но не бива да се допуска подобен експеримент, не бива, да ме вземат мътните с всичките тези Свещени Планини!!!

Успях да хвана Аделя на прага на къщата ѝ. Малко време ѝ оставаше, на мене — също. Обяснението ни беше кратко и едва ли можете да си представите по-нелепо, по-громаво и по-безнадеждно любовно обяснение!

Тъй като на всичко отгоре аз ѝ се обясних в любов. Намерих и аз време. Идиот!

Е, а какво можех да ѝ отговоря, когато ме попита, с какво право изисквам от нея да промени възгледите си, плановете си, дори тайните си мечти — и изведнъж ни в клин, ни в ръкав, да поиска от Басманов да се откаже от съвместно замисления експеримент? Нямах никакви други доводи и изтърсих, че е в правото на любовта — да изисква безусловно доверие. Тя ме гледа дълго, много дълго — кой знае какви мисли са ѝ минали през главата в това време! И аз я гледах, и разбирах, че ако заговори — това ще бъде началото на нова, този път вече последна — до самата ми смърт — самота; а вътре в мен всичко се късаше от досада, от болка и от едно не много добро, собственическо чувство на загуба, защото заедно с Аделя аз губех и онази жена, която

само аз бях видял — жената с роклята на Жозефина, с хрътка на коленете, която принадлежеше единствено на мен...

Тя мина покрай мен, сетне се обърна и каза:

— Защо по света живее заблудата, че всичко — злодеянието, глупостта, убийството, светотатството — могат да се оправдаят с любовта?...

... Тя вървеше по пътя, бързаше, колкото можеше, не смеех да я изпреваря, дори не смеех да я приближа, защото тя се страхуваше от конете, и от време на време опъвах поводите така, че верният ми кон да не чатка с копита точно зад гърба ѝ. Сега вече всичко ми беше безразлично, знаех, че ще пристигна и чисто и просто ще затворя лабораторията, ще прекъсна подаването на тока и без каквито и да е обяснения ще забраня провеждането на експеримента. Имам това формално право. Това е.

Когато прекрчихме прага, всички се бяха събрали — в ъгъла стърчаха мустаците на винаги мълчаливия Бехля, който приличаше на недоспал шотландски териер, на перваза люлееше крака Ника — тя пък беше съвсем излишна тук, защото беше от типа на не просто красивите, а направо прелъстителни жени, чийто ум напълно е заменен от инстинкти и емоции; имаше още пет-шест души, с които само си кимахме и които бяха заобиколили учтив и приятен на вид юноша с кадифено сако — неведнъж го бях срещал по тесни и мокри пътечки на Пушкинские Гори — и той винаги ми правеше впечатление на човек, способен да даде всичката изчислителна техника на Слънчевата система заради късче хартия със съмнителен автограф на поета. Дори го бях кръстил „архивния юноша“.

Непроницаем като жрец на Амон, Иля застина до таблото. И въобще всички присъстващи бяха с такива лица, сякаш очакваха съществуването на светия дух.

Е, добре. Сега аз ще туря край на това шаманство.

Но в този момент „архивният юноша“ огледа всички и строго попита:

— И така, кого чакаме?

Думите бяха казани с такъв тон, че веднага разбрах, пред мен стои далеч не юноша. Само така ми се бе сторило.

— Всички са тук — доложи Басманов, все така застанал „мирно“. — Можем да започваме, другарю директор.

Сигурно би било по-уместно да назове директора по име и презиме, но Басманов нарочно не го направи — заради мен.

Аз вече не бях пълновластен господар в тази лаборатория. И тогава ме обзе непреодолима апатия. Да става каквото ще! Нека всичко пропадне. Ако ще и да изгори, по дяволите! Точно така! По дяволите!

Мушнах се в ъгъла, седнах с гръб към останалите. Бялото езиче на „контролната“ се подаваше от пролука в таблото — на тази „контролна“ напечатвахме всички данни, усвоени от машината през изтеклия ден. Сигурно би било доста увлекателно да ги четеш, само едно им беше лошото — за един ден машината навиваше по няколко десетки километра лента и само за един бегъл прочит на тези данни трябваше да издържаме цяла работна група сътрудници. Но сега не ми се искаше да вземам участие в това, което ставаше, не ми се искаше дори да напусна помещението, затова разсеяно четях дребните букви, вървящи по тясната пластмасова лента. Ето го финала на решението на поставената задача черно на бяло: „Системата е готова за проверка.“ А по-нататък следваха още два метра с имена. Да, Басманов бе разхайтил машината ми. Беше я разглезил. След подаване сигнала за готовност БЕСС трябваше да замре и да чака входящите данни. Тя не бива да приема никаква информация по свое усмотрение. В противен случай — защо ще ѝ трябва да докладва, че е готова?

Ако за нещо обичах работата си — то бе за точността. А сега моята машина бе усвоила цялата басмановска недисциплинираност... Какво ли още ѝ е трябвало, след като САМА се е сметнала за абсолютно готова?

Фьодор Басманов, Никита Басманов, Прокопий Басманов, Акипфий, Глеб, отново Фьодор... Дати, жени, деца. Странични разклонения. Незаконно родени издънки.

Това бе родословното дърво на младши научния сътрудник Иля Басманов! От това произтичаше неподлежащият на съмнение извод, че той е потомствен дворянин на руската земя до еди-кое си коляно.

Раменете ми са се разтресли навярно, но успях да потисна нервния си смях. От уважение към директора.

— Така че, собствено казано, повече никого не чакаме — рече Басманов със зле прикрита въпросителна интонация. — Машината чака заповеди, Артемий Павлович...

И в този миг се случи нещо необяснимо. Ника, неблагоразумната кърдроска Ника, вирна патешкото си носле и с непосредствеността на първолаче попита:

— Може ли аз да попитам? — На нея, разбира се, всичко и винаги ѝ се разрешаваше — дори на директора тя се усмихваше така, сякаш той беше някакъв механик по нестационарните кибири. — Аз например не разбрах добре кой чака заповеди?

Басманов сви устни: дори той бе озадачен. А аз дори не разбрах какво точно трябва да се обяснява на Ника. И дали изобщо си струва да ѝ се обяснява.

— Излиза, че сме се събрали за проверка на обикновена машина — продължаваше да пита Ника, — на която можеш просто да ѝ заповядаш да съчини нещо си?

— Това вече не е машина, а още по-малко обикновена — отсеке Басманов.

— А — каза Ника, махна с ръчица и скочи от перваза. — Вие нищо не разбирате. Отивам си. Не искам да ставам джандарин.

И излетя от лабораторията. Кой знае защо, си помислих, че тъкмо тази жена по справедливост би трябвало да носи звънкото и винаги юношеско име Адел...

Басманов рязко се обърна към таблото, пръстите му засвириха по бутончетата и клавишите. Сред невъобразимия боклук, просветвайки през дамски ръкавици и атлазени колани и шалове, замъждукаха сигналните лампички. Твърде забележимият тътен подсказваше на специалиста, че БЕСС загрява всичките си стъпала, ползувайки мощност почти близка до пределната.

— Задачата! — хвърли Басманов, без да се обръща. — Диктувайте задачата!

Този път филологическата половина се намираше в затруднение. Естествено, всеки от тях си имаше своя заветна и явно неизпълнима мечта — като например да се възстанови текстът на първия вариант от „Сцена край фонтана“, която Александър Сергеевич не е успял да запише, докато стигне до Воронич поради липса на хартия и молив. Отначало се дочу сдържано шушукане, после пламна спор, който се водеше с яростен шепот; накрая скръцна нечий стол — стана директорът.

— Скъпи приятели, моментът е наистина много отговорен — изрече той и вече окончателно не ми приличаше на юноша. — Да започнем с една нетривиална, но и не много сложна задача. Наемам се да предложа първия въпрос: в запазилите се откъси от десета глава на „Онегин“ всеизвестната четиринайсета строфа гласи:

*Най-често тайната им свита
витийството си рязко ля
у неспокойния Никита...
у предпазливия Иля...^[5]*

Тъй като само поетът е знаел за кого е трябвало да се говори по-нататък, предлагам да дадем задача да се продължи тази строфа.

Прониквайки през жълтия шал, на таблото пламна още една лампичка — това бе знак, че машината е започнала да изпълнява задачата. Пред очите ми плуваше лека мараня и аз разбрах, че проклетата премъдра БЕСС сега ще ни предложи коронния си номер — изображение върху колоидна суспензия. И я се опитай да възразяваш, когато пред теб е самият Александър Сергеевич в мащаб едно към едно! Хайде, БЕСС, хайде, Рижата, покажи ми, че си способна на такава безупречна, майсторска имитация!

Очите на Адел. Те бяха огромни, зелени, яростни — сигурно така някога са гледали полета на огнения бог омагьосаните тунгуси... Но в лабораторията не възникваха никакви призрачни фигури — очите на Аделя неотстъпно следяха вкопчилия се манипулатор, в чиито клещи бе стиснат остатък от перо, и ето, писукайки и пръскайки мастилена каша по сигналните лампи, перото се плъзна по грапавата хартия, като оставяше след себе си стремителните щрихи на редовете — изстинах, щом почувствах, че нещо неудържимо ме влече да позная в тези редове толкова характерния, веднъж завинаги запомнящ се почерк...

Черната щипка на манипулатора отхвърли перото и пет чифта ръце неволно се протегнаха към таблото, но манипулаторът беше побърз — той вдигна изписаната хартия високо над главите ни, за секунда сякаш замря, докато избере някого, а след това хвърли листа право в лицето на Басманов.

Този път никой не помръдна.

Листчето изшумоля и се плъзна по ревера на сакото на Басманов, превъртя се един-два пъти във въздуха и тихо легна на пода до краката на Иля — с текста нагоре.

Вероятно всички го прочетоха — големите отчетливи букви на съвсем непоетическото обръщение: „До негово превъзходителство началника на резервната група от лабораторията по програмиране господин Басманов. Милостиви господине!...“

Не зная, може би някой бе прошепнал на глас тези редове, а може и да не е, но съм уверен, че в паметта на всекиго изплува следното:

*Туй бе приятна, благородна
Покана къса, ил'ДУЕЛ...*

Но в лежащите пред нас редове нямаше нито краткост, нито приятност, нито дори хладна яснота. Не съм запомнил дословно и както стана ясно по-късно — никой от присъстващите не ги бе запомнил точно, — но в едно съм убеден твърдо: това не бе продиктувано от машина. Толкова гордост, толкова ярост и отчаяние от веднъж вече преживяната смърт — и то без ни най-малко колебание пред нова смъртна мъка — имаше в тези редове, че така би могъл да пише само човек и поет.

Само човек и поет, който не е бил роб нито на царя, нито на самия бог.

Само човек и поет, който никога не би позволил да го командуват като слуга и да му казват какво и кога да пише.

Само човек и поет, свободен духом и телом от раждането си до предначертания от съдбата час, вече готов не с перо, а с пистолет в ръка да защитава правото си да не се подчинява на волята и прищявката на равния нему...

Странно сухо щракане наруши тишината: вдигнах глава и в черната щипка на манипулатора видях бавно вдигация се пистолет. Другият лежеше на пулта с дръжката към Иля.

Басманов не помръдваше. Не се помръдваше и никой от нас, макар съгласно старите класически правила трябваше да викнем на Басманов поне. „Прикрий се!“ Не можехме и пръста си да мръднем,

макар черното дуло да се бе вдигнало до синьото ромбче на университетската значка, защото всички ние — и аз също — бяхме ОТСАМ, а ОТСРЕЩА той беше сам.

Но в този миг груб тласък ме събори на земята и над лицето си видях устойчиво разкрачените опори на „таласъма“, а от черната кутия на колана му, която бях помислил за магнетофон, се показваше тъпата муцуна на десинтора за близък бой.

Струята син пламък шибна таблото, преряза манипулатора и жълтеникавото листче с летящите редове пламна пред очите ми. Отдръпнах глава и неволно затворих очи.

Когато ги отворих, всичко бе свършило. Прорязаното от бързо изстиващи огнени бразди табло вече не беше табло — а разтопена развалина. От касетите с контролни ленти се виеха отвратителни зловонни пушечета и сред целия хаос от разтопени и овъглени предмети кой знае как бе оцеляла само една кутийка от помада, издигната в ранг *мастилница на поета*.

Лъчът на десинтора за близък бой, който проникваше само на шейсет-седемдесет милиметра навътре в повърхността, не можеше да повреди самата БЕСС, чийто мозък се намираше в десететажните мазета на информаториума.

Но лабораторията на Басманов вече не съществуваше.

Свършил работата си, „таласъмът“ затвори капака на десинтора и замря в ъгъла. Той не можеше да постъпи по друг начин — пистолетът, насочен срещу Иля Басманов, не грешеше. Само че кой бе извикал „таласъма“ в лабораторията, кой му бе позволил да наруши моята заповед, кой го бе подсетил да вземе със себе си десинтора?

Че кой друг, ако не самата БЕСС, която още вечерта, след доклада си за пълна готовност, до най-дребния детайл бе пресметнала всичко, което неминуемо ще се случи...

Не си спомням кой след кого излизаше от разбитата лаборатория. Струва ми се, първа избяга Адел — както по време на сутрешния ни разговор, тя ме заобиколи внимателно, да не би да ме докосне, и изчезна в предвещаващия дъжд здрач с аромат на динена кора. Когато си отивах, в помещението бе останал само Басманов.

Аз слязох долу и реших да го изчакам, защото на другия ден ми предстоеше да пиша докладна във връзка с аварията и тази работа трябваше да се съгласува. Недалеч от информаториума дузина

„таласъми“, светещи си с малки прожектори, поемаха от вертолет огромен камък, обвит с вериги. Не можах да видя имаше ли нещо издълбано върху него или не.

Следях тяхното суетене и си мислех, че съм виновен за случилото се не по-малко от всички останали, само че при мен степента на отговорност е малко по-друга: аз присъствувах служебно и не се намесих. И няма смекчаващи вината обстоятелства за онази безумна, фанатична, всеопрощаваща любов...

Достатъчно. Съвсем наскоро ме попитаха защо живее на света заблудата, че с любовта може да се оправдае всичко — и злодейството, и глупостта, и светотатството?... Аз не зная защо, но по всяка вероятност тази заблуда ще съществува дотогава, докато на земята съществуват и злото, и любовта. И покрай такава любов можеш само да минеш на пръсти, боязливо придърпвайки крайчеца на дрехата си, та да не Я докоснеш...

Но пред такава любов мъртвите са беззащитни.

---

[1] Кюхля — прозвището на Кюхелбекер В. К. (1797–1846) — приятел на Пушкин от лица; поет, литературен критик, участник в Декабристкото въстание в Петербург. Б.пр. ↑

[2] Уйпет — вид малка домашна хрътка. Б.пр. ↑

[3] Пушкин, „Подражание на Корана“. Б.пр. ↑

[4] Намек за стихотворението на Ш. Петьофи „Аз ще съм...“ изд. „Наука и изкуство“, 1972. Прев. Г. Крумов. Б.пр. ↑

[5] А. С. Пушкин. „Евгений Онегин“. Изд. „Отечество“, 1985. Прев. Г. Ленков. Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.